

ZAMONAVIY INGLIZ VA O‘ZBEK INTERNET-KOMMUNIKATSIYASIDA ZONIM KOMPONENTLI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING PRAGMATIK FUNKSIYALARI

Farangiz Muzaffarova

O‘zDJTU tayanch doktoranti

Toshkent, O‘zbekiston

muzaffarova.farangiz1999@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ishida zamonaviy ingliz va o‘zbek internet-kommunikatsiyasida zoonim komponentli frazeologik birliklarning pragmatik funksiyalari dinamikasi o‘rganiladi. Qiyosiy va kontekst-semantik tahlilni qo‘llab, muallif an‘anaviy funksiyalarning transformatsiyasini va yangilarining (memogeneratsiya, identifikatsiya, kompressiv) shakllanishini aniqlaydi. Ingliz zoonim komponentli frazeologizmlari deidiomatizatsiya va reinterpretatsiyaga moyilligi, o‘zbek frazeologizmlari esa o‘zlashtirilgan iboralar bilan gibridizatsiya tendensiyasini namoyon etishi aniqlangan. Tadqiqot natijalari raqamli davrdagi frazeologiya va madaniyatlararo kommunikatsiyada dinamik jarayonlar to‘g‘risidagi tasavvurlarni kengaytiradi.

Kalit so‘zlar: zoonim component, frazeologik birliklar, internet-kommunikatsiya, pragmatik funksiyalar, til.

XXI asrda internet-kommunikatsiyaning jadal rivojlanishi zoonim komponentli frazeologik birliklarning funksiyalashida muhim o‘zgarishlarga sabab bo‘ldi. Raqamli muhitda ushbu birliklarning pragmatik xususiyatlari transformatsiyasi milliy-madaniy identifikatsiya va globallashuv jarayonlari kesishmasida o‘ziga xos tarzda namoyon bo‘lmoqda. Internet-kommunikatsiyaning janr xususiyatlari (informatsion zichlik, ekspressivlik, vizual-verbal sintez) hamda madaniyatlararo aloqalar kuchayishi zoonim komponentli frazeologizmlarning yangi pragmatik funksiyalar kasb etishiga olib kelmoqda. Ingliz va o‘zbek tillari materiali tahlili ko‘rsatishicha, bu jarayonda ham universal, ham milliy-spetsifik tendensiyalar kuzatiladi, bu esa til tizimining dinamik tabiati va uning adaptiv mexanizmlarini yanada chuqurroq anglash imkoniyatini beradi. Tadqiqotning maqsadi - ingliz va o‘zbek internet-kommunikatsiyasida zoonim komponentli frazeologik birliklarning pragmatik funksiyalari dinamikasidagi asosiy tendensiyalarni aniqlash va bu o‘zgarishlarga ta’sir qiluvchi omillarni belgilashdir.

Tadqiqotning nazariy asosi lingvopragmatika, frazeologiya [1, 3, 4, 5], internet-lingvistika va zoonim frazeologiyasi tadqiqotlari [2, 6] sohasidagi ishlar bo‘ldi.

Tadqiqot metodologiyasi quyidagilarni o‘z ichiga olgan kompleks yondashuvga asoslangan: korpus tahlili metodi (ingliz va o‘zbek ijtimoiy tarmoqlari, forumlar, bloglar materiallari); kontekst-semantik tahlil; qiyosiy metod; diskurs-tahlil elementlaridir.

Til materialining tahlili shuni ko‘rsatdiki, internet-kommunikatsiyada zoonim komponentli frazeologizmlar bir qator funktsional o‘zgarishlarga duchor bo‘lmoqda. Agar an‘anaviy diskursda ular asosan baholash, ekspressiv va

tavsiflovchi funksiyalarni bajargan bo'lsa [1, 3], internet-makonida ularning pragmatik salohiyatining kengayishi kuzatilmoqda.

Ingliz internet-kommunikatsiyasida zoonim komponentli frazeologizmlarning aloqa o'rnatuvchi funksiyasini kuchaytirish tendensiyasi eng ko'zga ko'rinadi. Masalan, "let the cat out of the bag" (sirni oshkor qilish) yoki "a bull in a china shop" (qo'pol bo'lmoq) iboralari ko'pincha postlar va sharhlar sarlavhalarida auditoriya e'tiborini jalb qilish vositasi sifatida ishlatiladi, bu ularning an'anaviy ishlatilishiga xos emas.

O'zbek internet-kommunikatsiyasida frazeologizmlarning direktiv funksiyasining intensivikasi qayd etiladi. Masalan, "it sichqon yegan" (yo'qolgan narsa yoki boy berilgan imkoniyat haqida) iborasi, boy bermaslikka chaqiriq sifatida ishlatiladigan sharhlarda imperativlik pragmatikasini oladi.

Tadqiqot internet-kommunikatsiyaga xos bo'lgan zoonim komponentli frazeologizmlarning yangi pragmatik funksiyalari shakllanishini aniqladi:

Memogeneratsiya funksiyasi. Ba'zi zoonim komponentli frazeologizmlar internet-memlar yaratish uchun asos bo'lib xizmat qiladi [3]. Ingliz muhitida bu "the elephant in the room" (inkor qilinadigan aniq muammo), o'zbek muhitida esa "tulkinning dumi ko'rinmoq" (fosh bo'lgan yolg'on haqida) [5]. Memlarga aylanib, bu iboralar murakkab ijtimoiy vaziyatlarni qisqa va emotsional tarzda yetkazish qobiliyatiga ega bo'ladi.

Identifikatsiya funksiyasi. Zoonim komponentli frazeologizmlar internet-hamjamiyatlarda "o'zniki-begona" markerlari sifatida ishlaydi. "Tuya ko'rdingmi yo'q" (ochiq-oydin narsani inkor etish) kabi o'zbek iboralaridan ingliz tilida (tarjima bilan yoki usiz) foydalanish o'zbek madaniyatiga tegishlilikni ko'rsatadi.

Kompressiv funksiya. Cheklangan hajmdagi xabarlar sharoitida (Twitter/X, messenjerlar) zoonim komponentli frazeologizmlar keng izohlarni almashtirgan holda til tejamkorligi funksiyasini bajaradi. Masalan, siyosiy yangiliklarga sharhlarda inglizcha "a wolf in sheep's clothing" (qo'y terisi kiygan bo'ri) butun tahliliy paragraflar o'rnini bosadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki, ingliz va o'zbek zoonim komponentli frazeologizmlari internet-kommunikatsiyada pragmatik o'zgarishlarning turli vektorlarini namoyish etadi [2]:

Ingliz internet-muhitida turg'un iboralarni **deidiomatizatsiya** va **reinterpretatsiya** qilish tendensiyasi kuzatiladi. Masalan, kino yoki musiqa haqidagi internet-munozaralarda "a dark horse" (qora ot) ko'pincha kutilmagan muvaffaqiyatni to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatgan holda, qo'shimcha aniqlovchilar bilan ("an absolute dark horse", "the darkest horse of the season") ishlatiladi.

O'zbek internet-kommunikatsiyasida **gibridizatsiya** tendensiyasi – an'anaviy o'zbek zoonim komponentli frazeologizmlarini o'zlashtirilgan iboralar bilan aralashtirish, ko'proq ko'zga tashlanadi. Masalan, bir kontekstda "lion's share" (arslon ulushi) + "arslonning ulushi" ishlatilishi, bu kuchaytirish va madaniy kontekstni ta'kidlash kabi qo'shimcha pragmatik effektlarni yaratadi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, internet-kommunikatsiyada zoonim komponentli frazeologizmlar an'anaviy diskursga nisbatan sezilarli darajada

pragmatik funksiyalarning kengayishini namoyish etadi. Bu funksiyalar dinamikasi internet-kommunikatsiyaning janr xususiyatlari (qisqalik, ekspressivlik, vizualizatsiya) va ijtimoiy-madaniy omillar (globallashuv, madaniyatlararo aloqalar) bilan bevosita bog'liq. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki, ingliz va o'zbek zoonim komponentli frazeologizmlari ham umumiy funktsional transformatsiya tendensiyalarini (ekspressivlikni kuchaytirish, ma'no kompressiyasi), ham o'ziga xos xususiyatlarni (ingliz tilida deidiomatizatsiya, o'zbek tilida gibridizatsiya) namoyon etadi. Tadqiqot davomida aniqlangan yangi pragmatik funksiyalarning (memogeneratsiya, identifikatsiya) shakllanishi an'anaviy til vositalarining zamonaviy kommunikativ reallikka moslashuvini yaqqol aks ettiradi. Olingan natijalar frazeologiyadagi dinamik jarayonlar to'g'risidagi tasavvurlarni kengaytirib, ular keyingi lingvistik tadqiqotlarda, shuningdek, ingliz va o'zbek tillarini o'qitish amaliyotida, tarjimonlik faoliyatida va madaniyatlararo kommunikatsiyada samarali qo'llanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal D. Language and the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 304 p.
2. Muzaffarova, F. J. (2025). Hayvon obrazi orqali shakllangan maqollarning semantik va pragmatik tahlili. Журнал гуманитарных и естественных наук, 1(19 [1]), 36–38. Retrieved from <https://journals.tnmu.uz/index.php/gtfj/article/view/1143>
3. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины // Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – С. 140-161.
4. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1996. – 381 с.
5. Маматов А.Э. Ўзбек тили фразеологизмларининг шаклланиш масалалари. – Тошкент: Фан, 1999. – 145 б.
6. Рахматуллаев Ш. Ўзбек тилининг фразеологик луғати. – Тошкент: Қомуслар бош таҳририяти, 1992. – 380 б.